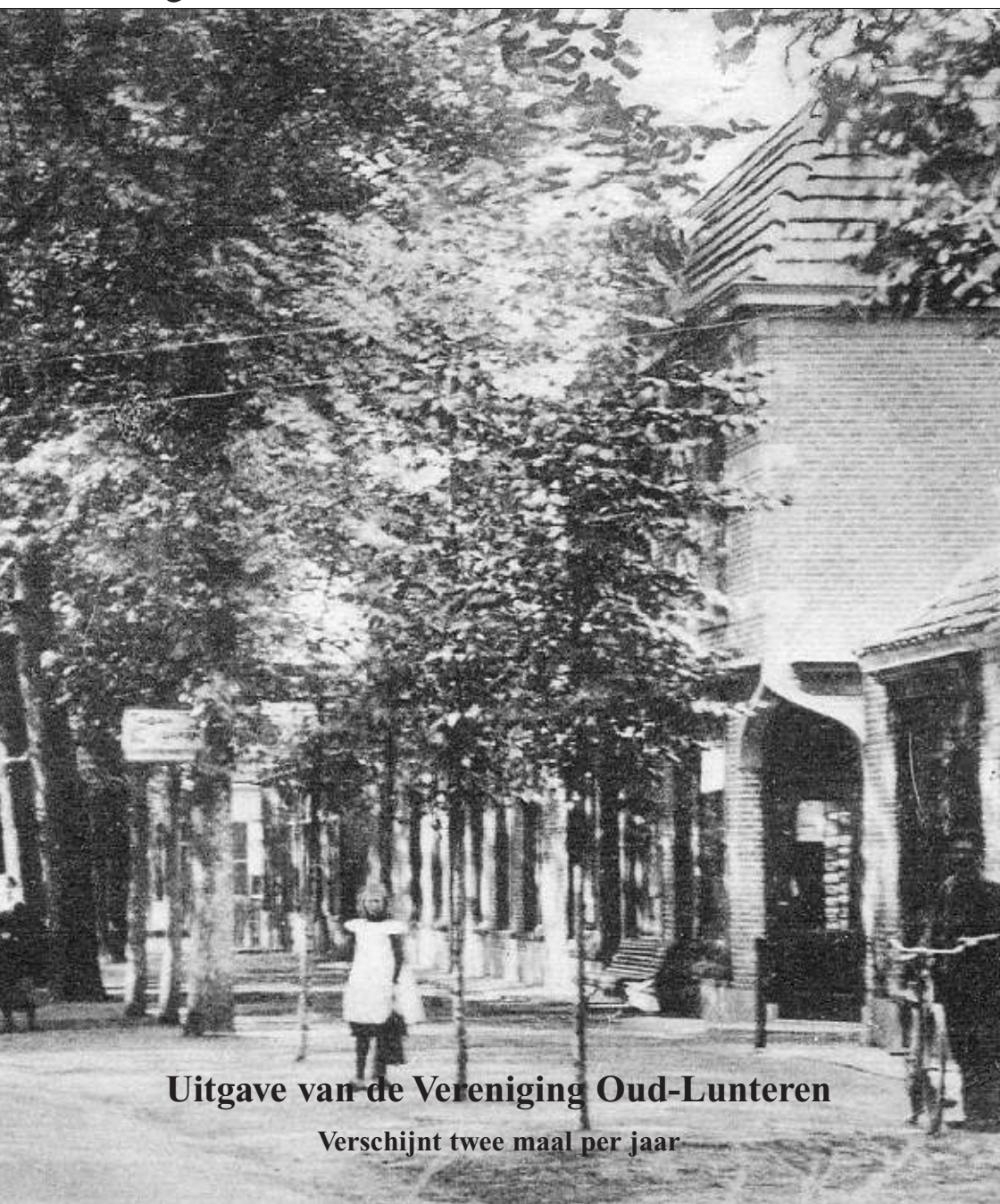
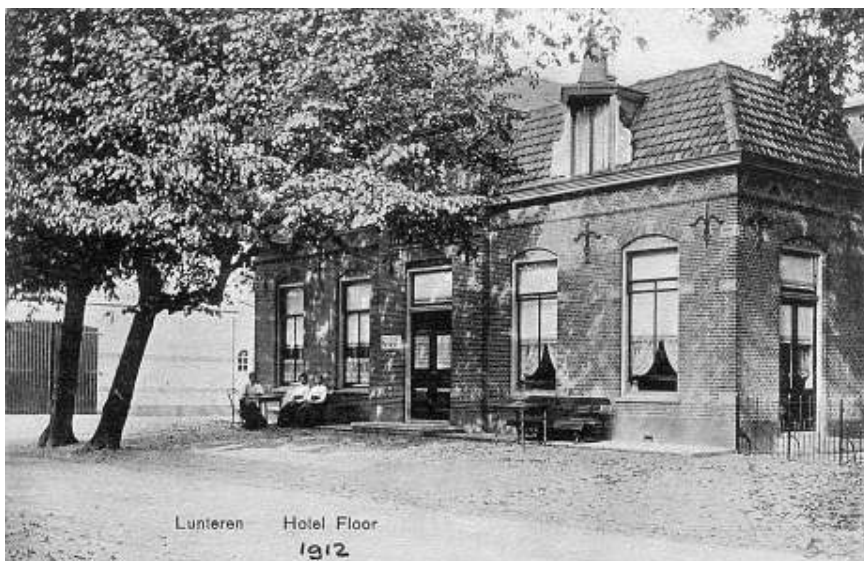

BIJ DE AMSE POMP

Uitgave van de Vereniging Oud-Lunteren

Verschiјnt twee maal per jaar

Hotel Floor

AL 200 JAAR

EEN BEGRIP

BRUILOFTEN

PARTIJEN

BIJ DE AMSE POMP

Uitgave van de
Vereniging Oud-Lunteren
Verschijnt twee maal per jaar.
ISSN: 1384-9131

Redactie: J. Langeveld
H. van den Brink
G. van Harn
Druk: Drukkerij AMV

Bestuur:

J. F. H. van Ravenswaaij (Voorzitter)		
Van den Hamlaan 6	6741 DN Lunteren	Tel. 0318-485561
S. Feenstra (Secretaris)		
p.a. Dorpsstraat 55	6741 AB Lunteren	Tel. 06-57101259
C. F. den Boer (Penningmeester)		
p.a. Dorpsstraat 55	6741 AB Lunteren	Tel. 0318-486254
G. van Koesveld (Bestuurslid)		
Stationsstraat 39	6741 DH Lunteren	Tel. 0318-484497
Bestuurslid	Vacature	
L. E. Hazeleger (Bestuurslid)		
Oude Arnhemseweg 63	6741 EG Lunteren	Tel. 0318-483686
Ledenadministratie		
p.a. Dorpsstraat 55	6741 AB Lunteren	Tel. 0318-486254

Bankrekening IBAN: NL19RABO0337501416

Expositieruimte: Dorpsstraat 55, 6741 AB Lunteren, tel. 0318-486254

E-mailadres: museum@oudlunteren.nl

Financiële administratie: Spelt Financiële Adviseurs B.V., tel. 0318-693391

Website: www.oudlunteren.nl www.lunteren.com

Correspondentieadres:

Secretariaat Vereniging Oud-Lunteren, Dorpsstraat 55, 6741 AB Lunteren

Openingstijden museum:

Het gehele jaar door van dinsdag t/m zaterdag van 13.30 - 16.30 uur.

Bezoek op andere tijden in overleg.

Toegangsprijs: € 2,--

Leden van de Vereniging Oud-Lunteren en jongeren tot 18 jaar gratis toegang.

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt d.m.v. druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de Vereniging Oud-Lunteren.

Voorwoord

Voorjaar 2017

Voor u ligt de voorjaarsuitgave van ons verenigingsblad met een interessant artikel over “500 jaar Reformatie (1517-2017)”, een bijdrage van prof. dr. ir. Wim van Leussen met als titel: “De Reformatie op de Veluwe- Een moeizaam proces”. Vanuit een koppeling van de Veluwe aan het begrip “Bible Belt” wordt vaak gedacht dat de Reformatie hier een snelle ingang heeft gevonden. Het tegendeel is waar. De reformatie was hier een moeizaam proces, dat van bovenaf werd opgelegd.

In combinatie met het boekje “Religie in Lunteren door de eeuwen heen”, eveneens van de hand van Wim van Leussen, waarin het gebeuren in Lunteren beschreven wordt, krijgt u een goed beeld van deze gebeurtenis. Speciaal voor deze gelegenheid bieden wij u het genoemde boekje samen met het boekje “Notaris Van den Ham en de Hervormde Kerk in Lunteren” ook van Wim van Leussen, aan voor de prijs van € 6,- samen.

Heel goed nieuws is dat de gemeente ons verzoek heeft gehonoreerd om voor het jaar 2017 de subsidie te verhogen en meer in overeenstemming te brengen met de andere musea en de prestaties die wij met onze vrijwilligers leveren honoreert. Voor de vereniging een uitdaging daar hard voor te werken en de verhoging structureel te maken.

U wordt van harte uitgenodigd voor de ledenvergadering van onze vereniging op 23 mei a.s. Er wordt een heel speciale lezing gehouden over bijen, waarbij u kennis zult maken met veel onbelichte, verrassende zaken rondom de bij en het houden ervan. De lezing zal worden gehouden door emeritus hoogleraar prof. dr. ir. Martin Verstegen, die verbonden was aan de Wageningen Universiteit. De lezing gaat in op o.a. de relatie tussen allergieën en honing uit de omgeving, de bedreiging van de bij, het belang van de bij voor het aantal soorten en de biodiversiteit van de plantenwereld en de bij als hulp voor landbouwers in Afrika om olifanten van hun gewassen weg te houden. De bij en het belang ervan staan meer dan ooit in de belangstelling zowel in Nederland als mondiaal.

Medio juni hopen we de inrichting van onze dependance op de bovenste verdieping van de Koepel te hebben voltooid; dit is één van de onderde-

len van het gehele Goudsbergproject. In dit project wordt samengewerkt met de St. Het Luntersche Buurtbosch, de Vrienden van het Luntersche Buurtbosch en het bestuur van de Koepel. De permanente inrichting zal “luikjes openen” naar mensen (onbekend en bekend), gebeurtenissen, voorwerpen, schilderijen, foto’s en opnames van beeldmateriaal, alles in samenhang met de Goudsberg en omgeving. Het bestijgen van dit prachtige monument van architect Nieuwenkamp, wordt in de tweede helft van dit jaar nog boeiender. U bent dan van harte welkom!

Dit jaar hoopt het bestuur een flinke stap te maken naar realisatie van de museumuitbreiding met de “Noordmansvleugel”. We hebben u gemeld dat de ontvangen erfenis geoormerkt is en wij dit met zorg willen besteden aan een nieuw deel, waarin wij de ambities van het museum beter kunnen vormgeven.

Komende exposities: Een hommage aan Jac. Gazenbeek, “De Hoed als Verrassende Topper”, (met o.a. 20 Kamerleden die toegezegd hebben hun Prinsjesdaghoed te willen uitlenen), “Schatten van Lunteren”, kunst van inwoners maar ook mooie, interessante voorwerpen.

Er wordt gewerkt aan een openluchtexpositie “Lunteren eert zijn kunstenaars van weleer”, waarbij Lunteren verfraaid gaat worden middels panelen met voorstellingen van kunstenaars die reeds zijn overleden.

Wij mogen ons gelukkig prijzen met voortdurende belangstelling van nieuwe vrijwilligers die ons werk komen ondersteunen, heel bijzonder!

Namens het bestuur,
Jaap van Ravenswaaij, voorzitter.

De Reformatie op de Veluwe

Een moeizaam proces

door Wim van Leussen

Herdenking 500 jaar Reformatie (1517-2017)

In 2017 vindt de herdenking plaats van “500 jaar Reformatie”. Op 31 oktober 2017 is het namelijk 500 jaar geleden dat Maarten Luther zijn 95 stellingen spijkerde op de deur van de slotkapel in Wittenberg. Deze “95 stellingen” zijn een scherp protest tegen de wantoestanden in de toenmalige katholieke Kerk, en staan symbool voor een veel bredere onrust in de samenleving. Deze gebeurtenis, en daarmee de Reformatie, wordt in 2017 wereldwijd herdacht. Vooral in Duitsland, maar ook in veel andere landen, vinden talloze evenementen plaats. In talrijke musea zijn tentoonstellingen en de stad Wittenberg zelf lijkt in 2017 in een soort Museum veranderd te zijn. In Nederland krijgt Elburg een “Reformatiemuseum”, in Amsterdam opent het Luthermuseum in 2017 haar deuren en in Utrecht start in september 2017 in het Catharijneconvent een grote tentoonstelling over Luther en zijn invloed in de Nederlanden: “Ontdek de kracht van Luther in woord, beeld en muziek!” Ook het Museum Lunteren overwoog in 2017 een tentoonstelling over de Reformatie, toegespitst op de Veluwe en Lunteren. Uiteindelijk besloten we dit niet te doen, maar in “*Bij de Amse Pomp*” een artikel te wijden aan dit onderwerp.

We proberen de gebeurtenis van 500 jaar geleden te plaatsen in zijn tijd, en zullen daarom ook enige aandacht geven aan de periode die er aan vooraf ging. Het was een gebeuren op Europese schaal, maar de uitwerking was breder en op verschillende plaatsen soms heel verschillend. We zullen daarom inzoomen vanuit de Reformatie in Europa naar die in Nederland, en van daaruit vooral stilstaan bij de Reformatie op de Veluwe en haar uitwerking in Lunteren. Ook de vaak gestelde vraag “Waar bleven de katholieken?” zal daarbij aan de orde komen.

Aanloop tot de Reformatie

De periode, waarover we hier schrijven, is een turbulente overgangstijd van *Middeleeuwen* naar de *Nieuwe Tijd*. In de Middeleeuwen was de samenleving nog een overzichtelijke standensamenleving: geestelijkheid, adel en boeren. In de laatste periode daarvan, ook wel de “Late Middeleeuwen” genoemd, werd de samenleving steeds onoverzichtelijker: de macht van de adel nam af, er ontstonden steeds meer verstedelijkte gebieden in Europa, en tal van oorlogen, ziekten en hongersnoden teisterden grote delen van Europa. Ook waren er wetenschappelijke ontwik-

kelingen, die het denken sterk beïnvloedden, en niet te vergeten de ontdekkingsreizen, die een compleet nieuw wereldbeeld veroorzaakten.

Hoewel er een sterke tendens was tot vorming van afzonderlijke staten en bepaalde vorstenhoven door huwelijk, erfopvolging of geweld de macht naar zich toe probeerden te trekken, was vanuit godsdienstig oogpunt Europa min of meer een eenheid: de Rooms-Katholieke Kerk, met de paus als bisschop van Rome aan het hoofd. Naast een religieuze eenheid vormde zij tot ver na het eind van de Middeleeuwen ook een belangrijke politieke macht. Dit laatste vanzelfsprekend met grote gevolgen en talloze conflicten.

Vanuit de beschreven ontwikkelingen, maar ook door corruptie, ongeestelijk gedrag binnen de kerk, zoals interne strijd om de macht en goede posities binnen de kerk, ontstond er een groeiende ontevredenheid over het kerkelijk gebeuren. Voeg daarbij het feit dat een groot deel van de bevolking in slechte leefomstandigheden verkeerde, o.a. door voedselcrises en verwoestende oorlogen, dan verklaart alleen dit al de voedingsbodem voor verzet tegen de toen heersende macht.

Een belangrijke ontwikkeling als aanloop tot de Reformatie kan genoemd worden die van de *Moderne Devotie*. Het is een religieuze beweging, ontstaan in de Nederlanden (Geert Grote (1340-1384) in Deventer), die Christus wil navolgen in zelfverloochening en nederigheid, en krachtig protesteert tegen de misstanden in kerk en samenleving. Veel aandacht was er voor de persoonlijke vroomheidsbeleving. In die zin kan als vernieuwend genoemd worden de nadruk op de innerlijke ontwikkeling van het individu. De eenvoudige en sobere leefwijze vond navolging in tal van plaatsen en vooral ook in kloosters. Vanzelfsprekend stuitte zij ook op het nodige verzet, maar was in de kerk niet echt omstreden.

Een andere belangrijke ontwikkeling was die van het *christelijk humanisme*. Deze in de 15e eeuw ontstane intellectuele stroming heeft een belangrijke invloed uitgeoefend op het denken in de West-Europese cultuur. Ook hier zien we het individualisme naar voren komen, maar dan op een intellectuele wijze: het zich zelfstandig verdiepen in de Bijbel in combinatie met het bestuderen van teksten uit de Oudheid, zoals van Cicero en Seneca, maar ook van kerkvaders als Augustinus en Tertullianus. Het spreekt vanzelf dat ook van hieruit kritische vragen werden gesteld bij functioneren en belijden van de kerk.

Europa

Zoals beschreven in de vorige paragraaf was Europa op de grens van Middeleeuwen en Moderne Tijd verwickeld in tal van oorlogen en crises.

Twee bekende vertegenwoordigers van respectievelijk de *Moderne Devotie* en het *christelijk Humanisme*:

- a) Thomas à Kempis (ca 1380-1471) en zijn *De Imitatio Christi* (*De navolging van Christus*).
- b) Desiderius Erasmus (1466-1536) en zijn *Moriae encomium, sive Stultitiae laus* (*Lof der Zotheid*).

Beide stromingen zijn belangrijk als aanloop tot de Reformatie.

Het huis Habsburg was in die tijd een belangrijk vorstengeslacht, dat niet alleen over het Heilige Roomse Rijk regeerde, maar ook over Spanje en Portugal en van 1482 tot 1581 ook over de Nederlanden. Karel V (1500-1558) was uit dit geslacht afkomstig en werd, vanwege het overlijden van zijn vader, in 1515 op 15-jarige leeftijd reeds heer der Nederlanden, vanaf 1516 koning van Spanje en in 1519 keizer van het Rooms-Duitse of Heilige Roomse Rijk. Voortdurend had hij strijd te leveren met vijanden binnen en buiten zijn immens grote Europese rijk. Dit waren soms onwillige Duitse vorsten, dan weer oprukkende Turken, maar vooral de vele oorlogen met Frankrijk, waar koning Frans I zijn grote tegenspeler was.

Zijn grootste uitdaging was toch wel het handhaven van de religieuze eenheid in zijn rijk.

Maarten Luther (1483-1546) en zijn protest tegen de aflaathandel, dat hier wordt voorgesteld als het aanslaan van de 95 stellingen op de deur van de slotkapel in Wittenberg.

Zoals gezegd spijkerde Luther op 31 oktober 1517 zijn 95 stellingen aan de deur van de slotkapel te Wittenberg. Het was vooral een reactie op de aflaatverkopen, die geld moesten opbrengen voor de nieuwbouw van de Sint Pieterskerk in Rome. Hierdoor konden de mensen hun zonden afkopen en hoefden zij geen berouw meer te tonen. Tegenover dergelijke activiteiten van de kerk stelde Luther zijn opvattingen over het geloof en het verkrijgen van de heilszekerheid in Christus. Dat zijn stellingen zo'n grote bekendheid zouden krijgen hangt enerzijds samen met het feit dat het verzet tegen zulke kerkelijke praktijken al breed leefde, maar ook de felle bestrijding van Luther door zowel de paus als de keizer hebben daar aan bijgedragen. Karel V verhoorde Luther in 1521 op de Rijksdag in Worms en paus Leo X deed hem op 3 januari 1521 in de ban. De snelle verspreiding van dit nieuwe denken laat zich illustreren door het feit dat Antwerpen, toentertijd een grote handelsmetropool in West-Europa, in 1519 al bekend stond als een luthers broeinest.

De verspreiding en verdere uitwerking van het gedachtegoed van Luther gaat binnen Europa op een heel verschillende wijze. Terwijl de invloed van Luther vooral uitging naar de kerken in Duitsland en de Scandinavische landen, die van Zwingli vooral doorwerkte in Zwitserland, was het de leer van Calvijn, die zijn invloed deed gelden in de Nederlanden. Over de kerkstructuur werd heel verschillend gedacht. Terwijl Luther de hiërarchie van de katholieke kerk zoveel mogelijk in

takt wilde laten, werd bij Calvijn veel gezag toegekend aan de plaatselijke kerken.

Vluchtelingenkerken

Het streven van Karel V naar kerkelijke eenheid binnen zijn rijk en zijn overtuiging dat deze eenheidskerk uitsluitend de rooms-katholieke kerk kon zijn, betekende een strenge vervolging van de aanhangers van “de nye leer” (Luther en zijn volgelingen). Onder de regering van zijn zoon Filips II (1527-1598) en de door hem in 1567 naar de Nederlanden gestuurde landvoogd Alva kwam er een verheviging van de vervolgingen. Vanuit de Nederlanden voelden velen zich genooddaakt naar het buitenland te vluchten, vooral naar Duitsland en Engeland. Daar vormden zich zgn. vluchtelingengemeenten. Naast religieuze redenen speelden overigens ook economische motieven een rol.

Voor Nederland zijn de belangrijkste vluchtelingenkerken die in Emden en Londen. Voor de zuidelijke Nederlanden ontstond in 1544 een vluchtelingenkerk in Aken. Deze vluchtelingenkerken zijn voor het verdere verloop van de Reformatie in de Nederlanden van zeer groot belang geweest. Hier konden de kerken zonder overheidsbemoeienis hun eigen organisatie kiezen, veelal overeenkomstig de ordening van Calvijn. Zonder deze vluchtelingenkerken valt de Reformatie in de Nederlanden niet te begrijpen. De vluchtelingenkerk in Emden wordt ook wel de “moe-

De omlijsting
van het in zandsteen
uitgevoerde "Scheepken
Christi" vermeldt:

"GODTS KERK
VERVOLGT VERDREVEN
HEFT GODT HYR
TROST GEGEVEN"

De in zandsteen uitgevoerde afbeelding van het “*Scheepken Christi*” in de omlijsting van de toegangspoort van de toenmalige Grote Kerk in Emden (nu Joannes à Lasco bibliotheek) verwijst naar het verlenen van asiel aan duizenden religieuze vluchtelingen in de 16e eeuw. Het is in de 17e eeuw geschonken als dank voor de opname van de vele vluchtelingen. Het teken van het schip met het randschrift wordt nog steeds gebruikt als logo van de Evangelisch-Reformierte Gemeinde Emden.

derkerk” van de Gereformeerde Kerk in de Nederlanden genoemd. Deze Gereformeerde Kerk is de voorloper van de latere Hervormde Kerk in Nederland. In Emden werden veel boeken en publicaties gedrukt. In 1562 verscheen daar de eerste Nederlandse editie van de Nederlandse Geloofsbelijdenis en in 1563 die van de Heidelbergse Catechismus. De vluchtelingengemeente in Londen hield vanaf 1550 haar kerkdiensten in het kerkgebouw van de Austin Friars, de augustijner monniken. Zij kregen hier van de Engelse koning Edward VI toestemming een eigen gemeente te vormen. In 1940 is het gebouw verwoest, maar na de oorlog is op dezelfde plaats in 1950 een nieuw kerkgebouw verrezen. Nog steeds worden daar 's zondags Nederlandstalige kerkdiensten gehouden.

De Nederlanden

Ten tijde van de Reformatie in de 16e eeuw was “De Nederlanden” de benaming van het gebied, dat overeenkomt een gebied van het huidige Nederland, België, Luxemburg en enkele Franse departementen uit het Noorden van Frankrijk. Formeel regeerde hier vanaf 1515 Karel van Gent, die in 1519 als Karel V keizer zou worden van het Heilige Romeinse Rijk, maar voor de Nederlanden zijn tante Margaretha van Oostenrijk benoemde als regentes. Na haar overlijden werd zij in 1531 opgevolgd door Maria van Hongarije als landvoogdes.

Er heerste een sterke onvrede over het Spaanse bewind, dat nog verergerde toen dit in 1555 werd overgenomen door Filips II. In die zin was er een rijke voedingsbodem voor het reformatorisch denken in de geest van Luther en Calvijn. Toch zou hier, mede onder invloed van het denken in de vluchtelingenkerken, de invloed van Calvijn de overhand krijgen. Niettemin kenmerkt de 16e eeuw zich hier door een grote variëteit aan religieuze stromingen: het (christelijk) humanisme, het calvinisme en het anabaptisme (doperse stroming), maar ook waren er vloeiende overgangen tussen het protestantisme en het katholicisme.

Voor het christelijke humanisme is Desiderius Erasmus (1466-1536) de bekendste vertegenwoordiger. Hij liet zich zeer kritisch uit over de wan-toestanden in kerk en samenleving. Zijn meest beroemd geworden boekje is “Lof der zothed”, waarin hij de domheden in kerk en samenleving aan de orde stelt en pleit voor een terugkeer naar de bronnen van de christelijke geloofstraditie: de Bijbel en de vroegchristelijke geschriften.

De doperse stroming, ook wel de “radicale Reformatie” genoemd, had in de Nederlanden een grote aanhang. Zij pleitten voor afschaffing van de kinderdoop, het weigeren van dienstplicht en het afleggen van een eed, en gaven een hoge prioriteit aan de persoonlijke levensheiliging. Doperse

Margaretha van Oostenrijk
(1480-1530)

Karel V
(1500-1558)

Maria van Hongarije
(1505-1558)

Filips II
(1527-1598)

De Nederlanden ten tijde van Karel V. Van 1507-1530 regeerde hier Margaretha van Oostenrijk als regentes. Formeel regeerde hier vanaf 1515 Karel V als heer der Nederlanden. Het opstandige hertogdom Gelre werd overigens pas in 1543 formeel onder zijn gezag geplaatst. Het regentschap werd in 1531, na de dood van Margaretha van Oostenrijk, overgenomen door Maria van Hongarije, de zuster van Karel V. Als koning van Spanje wordt Karel V in 1555 opgevolgd door zijn zoon Filips II, die daarmee ook het gezag over de Nederlanden kreeg.

groepen kwamen vooral voor in Zeeland, Holland en Friesland. Vanuit de overheid werd fel tegen de dopers opgetreden, omdat zij hen zag als een ernstige bedreiging van de politieke en maatschappelijke orde.

De calvinistische stroming vindt haar ontstaan voornamelijk in de reeds besproken vluchtelingengemeenten. Rond 1560 ontstonden ondergrondse gemeenten in Vlaanderen en Brabant en na 1565 ook in de noordelijke Nederlanden. Deze “kerken onder het kruis”, met als centrum Antwerpen, werden geleid door in Emden en Londen opgeleide voorgangers. Voor de opbouw van het kerkelijk leven kwamen op verzoek van de gemeenten ook predikanten uit Genève naar de Nederlanden, zoals bijvoorbeeld de bekende Guido de Brès. Na een periode van felle strijd en hevige vervolgingen, waarin zowel de gezamenlijke strijd tegen de Spaanse overheersing als het streven naar vrijheid van de (protestantse) godsdienst een rol speelde, kwam er meer ruimte voor reformatische kerkdiensten en het bouwen van protestantse kerken. Voor de noordelijke Nederlanden zou dit

pas na 1566 het geval zijn.

De spanningen als gevolg van de felle vervolgingen leidden in 1568 tot de opstand tegen de Spaanse regering, en daarmee het begin van de Tachtigjarige Oorlog (1568-1648). In deze periode groeiden de noordelijke en zuidelijke Nederlanden verder uit elkaar, waarbij in de Zuidelijke Nederlanden het katholicisme de enig toegestane godsdienst bleef en in de Noordelijke Nederlanden zich de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden vormde, bestaande uit acht soevereine staten: Groningen, Friesland, Overijssel, Gelderland, Holland, en Zeeland. De *Gereformeerde Kerk* werd uiteindelijk de ‘publieke’ kerk in de Republiek. De bezittingen van de Rooms-katholieke Kerk werden vrijwel overal door (lokale) overheden opgeëist. Hoewel officieel het enkel de gereformeerden was toegestaan een openbare eredienst te houden, was er een tolerant beleid. Erediensten van andere godsdiensten werden toegestaan in zgn. schuilkerken. Wat betreft de voortgang van de Reformatie waren er grote verschillen tussen de provincies. Wij zullen ons hier verder beperken tot Gelderland, en dan nog heel in het bijzonder tot de Veluwe.

Boekdrukkunst

De uitvinding van de boekdrukkunst is voor de verspreiding van het gedachtegoed van de Reformatie van doorslaggevend belang geweest. Zonder deze ontwikkeling zou het nieuwe denken nooit zo’n brede aandacht gekregen hebben. Mensen konden nu zelf over Bijbels en andere lectuur beschikken en voor mensen die in die tijd nog niet konden lezen werd er uit voorgelezen.

Weliswaar was er in 1477 al een Bijbelvertaling in de Nederlandse taal: de zgn. *Delftse Bijbel*, maar deze bevatte alleen het Oude Testament en dan nog zonder de Psalmen. Op zich was dit geen probleem, omdat er van de Psalmen en het Nieuwe Testament al vele geschriften circuleerden, maar deze Bijbel was vanwege de vertaling en de prijs voor velen niet toegankelijk. In 1526 verscheen voor het eerst een complete gedrukte Bijbel in de Nederlandse taal: de *Liesveltbijbel*, gedrukt in Antwerpen door de drukker Jacob van Liesvelt. Steeds liet Van Liesvelt verbeterde edities verschijnen, waarbij de kanttekeningen steeds meer een reformatorisch karakter kregen. Een voorbeeld daarvan is de kanttekening bij Kol. 1:2: “dat de salichheyt der menschen alleen comt door Jesum Christum”. Door zulke reformatorische toelichtingen werd hij slachtoffer van de inquisitie, en op 27 november 1545 werd het doodvonnis door onthoofding voltrokken.

Tijdens de expositie “Religie in Lunteren door de eeuwen heen” in 2015 in het Museum Lunteren werden de oudste Protestantse, Rooms-katholieke en Molukse Bijbels tentoongesteld. Voor de protestantse waren dit de *Liesveltbijbel* (1526) en de *Deux-aes bijbel* (1562).

Vanuit de vluchtelingenkerken bestond er behoefte aan een nieuwe bijbelvertaling. In Emden verscheen in 1562 de *Deux-aes bijbel*, een Nederlandse protestantse Bijbelvertaling. Voor het Nieuwe Testament werd nu de Griekse grondtekst als uitgangspunt gekozen. De Bijbel is genoemd naar een kanttekening bij Nehemia 3:5, waar gesproken wordt over de wederopbouw van Jeruzalem, waaraan aanzienlijken niets wilden bijdragen. Deze Bijbel wordt dan ook wel de armen (deux aes)-bijbel genoemd. Tot de uitgave van de *Statenvertaling* (1637) is dit de meest gezaghebbende vertaling in het Nederlandse taalgebied gebleven.

Behalve Bijbels werden er ook tal van andere geschriften gedrukt, waardoor het nieuwe denken een brede verspreiding kreeg, maar waardoor ook vervolgingen en terechtstellingen plaats vonden.

De Veluwe

In Gelderland was Karel van Gelre (1467-1538), afkomstig uit het geslacht van Egmond en daarom ook Karel van Egmond geheten, vanaf 1492 tot aan zijn dood hertog van Gelre en graaf van Zutphen. Op een uiterst sluwe wijze, gekoppeld aan een groot politiek inzicht, probeerde hij zijn zelfstandigheid te bewaren. Vermoedelijk om een goede relatie

met Karel V te onderhouden verzette hij zich hevig tegen het gedachtegoed van de Reformatie. Er volgde een moeizame periode met veel strijd, die bekend staat als de periode van de *Gelderse Oorlogen* (1502-1543). Na het overlijden van Karel van Gelre in 1538 werd hertog Willem van Gulik hertog van Gelre. Tijdens zijn bewind kwamen er meer mogelijkheden voor reformatorische preken en publicaties, alsmede enige vrijheid voor doperse invloeden. Ook hij verzette zich tegen de Habsburgse heerser Karel V, maar moest bij het *Traktaat van Venlo* in 1543 Gelre afstaan aan Karel V. Vanzelfsprekend betekende dit opnieuw een beperking van de mogelijkheden voor het doorvoeren van de Reformatie in Gelderland, maar de eerste stappen waren wel gezet. Met de komst van Jan van Nassau, de oudste van de vier jongere broers van Willem van Oranje en stadhouder van Gelderland van 1578-1580, werd de Reformatie in Gelderland sterk bevorderd. Mede op zijn initiatief werd in 1579 de Unie van Utrecht gesloten, waarin de noordelijke gewesten afspraken maakten om gezamenlijk tegen de Spaanse overheersing te strijden en de steden en gewesten een eigen beleid op het gebied van godsdienst mochten voeren. De tijd van Karel van Gelre was een tijd van hevige vervolgingen. Vooral na het Plakkaat van 1529 nam de vervolging in alle hevigheid toe. Diverse “kettters” verloren hun leven door verdrinking, verbranding of onthoofding na beschuldigd te zijn van het zingen van een (kettters) geestelijk lied of het lezen van verboden boeken. Zoals gezegd veranderde dit in het tijdvak van Willem van Gulik (1538-1543). Vele wederdopers vluchtten naar Gelderland en bij de hervormingsgezinden waren de verwachtingen hoog gespannen. Deze periode duurde echter slechts vijf jaar en de verwachtingen werden niet vervuld. Niettemin was deze periode voor de Reformatie van Gelderland van grote betekenis. Immers in het Traktaat van Venlo beloofde de keizer de vrijheden van Gelderland te eerbiedigen, en ook na 1543 blijkt het reformatorische gedachtegoed uit de vorige periode zich verder te verspreiden.

Wel moet gezegd worden dat op het Veluwe platteland van de Reformatie weinig te merken was. Men wilde katholiek blijven, maar de kerkelijke bijeenkomsten werden slecht bezocht en op feestdagen en heiligendagen waren vechtpartijen aan de orde van de dag. Ook het verkopen en drinken van brandewijn, wijnen en bieren tijdens de kerkdiensten was een veel voorkomend verschijnsel. Dat de pastoors zich hieraan ergerden spreekt voor zich.

In deze tijd blijken er in de Veluwe plattelandsdorpen ook pastoors te zijn, die hervormingsgezind waren. Een bekend voorbeeld is Jan Gerritsz Versteghe (ca 1520-1570), de pastoor van Garderen. Vanwege het uitdra-

gen van reformatorische opvattingen en het bezit van verboden boeken in de pastorie werd hij gevangen gezet, maar wist na drie jaar te ontvluchten. Daarna schreef hij in het Gelders zijn boek “*Der Leeken Wechwijser*” en veranderde zijn naam in Anastasius Veluanus (de herrezen Veluwnaar). Het werk wordt beschouwd als de eerste gereformeerde geloofsleer, die in het Nederlands is verschenen. Al in de 16e eeuw verschenen zes edities van het boek.

Ter nagedachtenis aan Anastasius Veluanus is in de Hervormde Kerk te Garderen op 30 juli 1912 een gedenksteen onthuld. Om hem als Gelders Reformator te eren heeft de gemeente Barneveld voor deze kerk in 1994 een standbeeld laten plaatsen, met de volgende veelzeggende inscriptie: “*In Gelderland op die Velua leyt een arm dorp, gheheeten Garder, daer heb ick omtrent VI jaer ghepredict ende ben int jaer MDL den eersten January ghevanghen binnen Arnhem ghevuert en aldaer tot eenen sondighen wederroep ghedrongen. Joannes Anastasius*”.

Tijdens het bewind van Jan van Nassau werden op tal van plaatsen gereformeerde kerkdiensten gehouden. Vele kerkgebouwen kwamen zo in gereformeerde handen. In Arnhem vond in 1579 de eerste Gelderse synode plaats. Zo werd, in tegenstelling tot de andere gewesten, in Gelderland de gereformeerde religie van bovenaf verspreid. Een belangrijke rol daarin speelde Johannes Fontanus (1545-1615), die van 1578 tot 1615 predikant te Arnhem was. Deze hele periode heeft hij zich intensief ingezet om de Reformatie op de Veluwe te bevorderen, en wordt daarom ook wel “De Hervormer van de Veluwe” genoemd. Zo toetste hij plaatselijke predikanten op hun reformatorische gezindheid en werden door zijn toedoen scholen opgericht in bijvoorbeeld Arnhem en Harderwijk. Onder zijn leiding kreeg het kerkelijk leven in Gelderland, en vooral de Neder-Veluwe, meer structuur. Moegestreden overleed Fontanus op 22 november 1615 te Arnhem op de leeftijd van 70 jaar.

Lunteren

Ook in Lunteren wordt er vanuit het Hof van Gelre aangedrongen op het aanstellen van een reformatorische predikant. Dit blijkt echter geen eenvoudig te realiseren opdracht te zijn. Het begin van het predikantenbord in de Oude Kerk illustreert in de vorm van namen en jaartallen wat er in de tijd van de Reformatie en daarna gebeurde.

Op 11 juni 1580 stuurt het Hof van Gelre *Henricus Deckerus* met een brief van aanbeveling. Maar deze predikant bevalt de mensen in Lunteren niet. Alleen het jaar van zijn vertrek (1581) wordt op het predikantenbord in de Oude Kerk nauwkeurig bijgeschreven. Maar ook de in oktober 1581 gekomen *Johannes van Eill* voldeed niet, en men hield zijn traktement in. *Borrius Borrii*, tot 1583 pastoor te Ede en vermoedelijk daarna predikant aldaar, zal Lunteren zolang onder zijn hoede nemen. Vanzelfsprekend staat hij als mentor niet op het bord vermeld.

De Oude Kerk te Lunteren. De hier zichtbare vleugel aan de zuidzijde is in 1761 aangebracht. Aan de noordzijde gebeurde dit in 1804, waarmee de kerk de vorm kreeg van een kruiskerk.

PREDIKANTEN DER NED. HERV. GEM. TE LUNTEREN

15..	H. DEKKER	1581
1581	J. EILL	1582
1591	F. TATS	
1602	FABRICIUS	1606
1607	R. v. ESPRAATH	1608
1609	H. LIESELIUS	1662
1662	J. WISELIUS	1675

Het predikantenbord uit de Oude Kerk te Lunteren. De rechter figuur geeft de eerste zeven namen van dit predikantenbord met vermelding van het jaartal van komst en vertrek.

Heel bijzonder op het predikantenbord in de Oude Kerk is de naam van *Fredericus Tatz*, waar zijn komst vermeld staat als 1591. Opmerkelijk is dat dit de enige predikant is, waarbij geen vertrekjaar wordt vermeld. In landelijke overzichtslijsten staat voor zijn komst meestal het jaar 1598, en wordt vaak een vertrekjaar 1601 genoemd. Dat kan echter niet juist zijn, omdat hij in 1598 nog zijn proefpreek moest houden. In de stukken van de classicale vergadering van de Classis Over-Veluwe d.d. 30 juni 1598 staat “Lunteren Fredericus Tatz staat in proeb”. Zijn “proeb” is niet voldoende geweest. Het eerdere jaartal op het predikantenbord heeft te maken met het feit dat *Tatz* toen nog pastoor was en de bevolking dit prima vond. De bevoogding door het Hof in Arnhem door zonder inspraak predikanten te sturen beviel de bevolking blijkbaar niet. Door 1591 op het bord aan te geven en geen vertrekdatum lijkt zij te kennen willen geven dat zij al een predikant in hun midden hadden, waar ze tevreden over waren. Dat blijkt ook uit de classicale notulen, waar vele jaren vanuit de Classis acties worden ondernomen om “de superstitie van St. Toenis” en andere Roomse gebruiken in de kerk van Lunteren te bestrijden.

Uiteindelijk komt in 1601 *Johannes Fabricius* uit Scherpenzeel. *Johannes Fabricius* beviel wel, maar de kerkmeesters konden hem niet betalen. Hij vraagt daarom overplaatsing aan. De Classis wijst hem Hoevelaken aan (1603), maar Lunteren wil hem niet kwijt. Hij overlijdt in 1606. Na het overlijden van *Johannes Fabricius* wenst de gemeente *Reinerus ab*

Erbraed. Op het bord in de Oude Kerk wordt hij gewoon R. v. Espraath genoemd. Het Hof keurt dit goed. Hij wordt bevestigd in 1607. Door gebrek aan voldoende inkomsten vertrekt hij echter al weer in hetzelfde jaar 1607.

In 1609 komt *Hubertus Liesselius* naar Lunteren. Met hem komt in de gemeente meer stabiliteit. In de eerste twintig jaar waren de inkomsten echter zeer gering. Eigenlijk kon men zijn traktement niet betalen. Liesselius droeg vooral ook de armen een warm hart toe. Telkens gaf hij uit eigen buidel heel wat weg aan de armen. De bevestiging van ds Liesselius in 1609 vindt plaats door Johannes Fontanus. De notulen van de Classis in Ede, gehouden op 11 en 12 april 1610 vermelden:

“Lunteren ~ Predikant: Confirmabitur minister in Lunteren futuro die solis per D. Joannem Fontanum classis auctoritate ad id deputatum”.

Deze zelfde notulen van de Classis Ede vermelden over de zondagsheiliging in de Veluwe dorpen het volgende:

“Die dorpen op Velouwenzoom, alls doorgaens op alle plaetzen, klagen vann der schrickelicker profanation des sabbaths, midt tappen onnder die predicatie, midt gras- ennde zandtmaeyen inn dennsellven tijdt ennde midt anndere diergelijcke exercitie. Dat sullcks den Edele Hove te kennen gegeven worden om daerin midt ernst door haer Edelen officieren te versien”.

De overgang naar de Reformatie betekent voor Lunteren overigens geen afscheid van de rooms katholieke gebruiken. Integendeel. Lang blijft men nog aan deze tradities gehecht. In de synodale acta wordt bij herhaling geklaagd over ‘paepsche superstitiën’ en ‘opentlijke afgoderie’. Zo lezen we in 1600:

“Ds. Fontanus te kennen gevende dat te Lunteren, als men Sint-Toenis vierde, het volk in groote menigte van alle kanten bijeen was gekomen, de kerke geopent, een misse gezongen’.

En zelfs nog in 1666:

“Den Landdrost van Veluwe serieus aengescreven om met huysluyde te weeren de superstitieuse bedevaart te Lunteren die Sondag na St. Jan door de papisten pleegt gehouden te worden”.

Waar bleven de Rooms-katholieken?

Het vertrek in 1580 van stadhouder Jan van Nassau betekende geen wijziging van de ingeslagen weg. De samenstelling van het burgerlijk bestuur had hij ondertussen gewijzigd in een meerderheid van hervormingsgezinde magistraten. In april 1581 verbood het Hof van Gelre de openbare uitoefening van katholieke erediensten in Gelderland. Dat betekende overi-

gens nog niet, dat er geen katholieken meer overbleven. Zoals ook elders in het land werden andersdenkenden gedoogd en getolereerd, mits ze het openbare leven maar niet beïnvloedden.

In de omgeving van Lunteren vonden katholieke gelovigen, die niet mee wilden in de protestantse stroming, een nieuw onderkomen in het buurtschap Esveld, gelegen tussen Lunteren en Barneveld. “Men ging schuil” heette het. In dit gebied bleven pastoors werkzaam. Ongetwijfeld zal hier meegespeeld hebben dat de provincie Utrecht veel milder stond tegenover de katholieke gelovigen dan de provincie Gelderland. Zo zien we het in de provincie Utrecht gelegen dorp Achterveld, maar grenzend aan Gelderland, in 1674 weer een eigen priester krijgen (Meinardus van Houten), in 1719 een schuurkerk bouwen en in 1746 een echte rooms-katholieke kerk, wat in Gelderland toen nog niet mogelijk was. Van daaruit had deze gemeente lange tijd een uitgebreide grensoverschrijdende regionale functie en bediende de pastoor daar een uitgestrekt grensoverschrijdend gebied van pastorale zorg.

In Lunteren zelf is in 1580 bij de Reformatie de katholieke geloofs-gemeenschap verdwenen. Wel wordt in 1870 nog melding gemaakt van een Jan ter Hörne, die als Rooms-katholiek hier kwam wonen in het Wevershuisje, maar daardoor in het dorp een geïsoleerd bestaan leidde.

In de jaren 50 van de 20e eeuw vormde zich een groep RK parochianen, die 's zondags kerkdiensten hielden in hotel “De Veluwe”, hotel “De Pelikaan” of in de jeugdherberg “De Poelakker”. In Huize “Zandkamp” bij de Dominicanessen werd een kleine kapel ingericht, waar 's winters diensten werden gehouden. Aan deze omzwervingen kwam een eind toen in 1960 het kerkgebouw St. Antonius Abt aan de Kerkhoflaan werd gerealiseerd.

Conclusies en discussie

Vanuit een koppeling van Veluwe aan begrippen als “Bible Belt” wordt vaak gedacht dat de Reformatie hier een snelle ingang heeft gevonden. Het tegendeel is waar. De Reformatie was hier een uitermate moeizaam proces, dat van bovenaf werd opgelegd. Vooral op het platteland werd ondanks de grote druk vaak nog lang vastgehouden aan bestaande tradities en hebben rooms-katholieke gebruiken nog langdurig voortbestaan. Zonder de vluchtelingengemeenten, en voor Nederland vooral die in Emden en Londen, valt de Reformatie in Nederland niet te begrijpen. Van daaruit heeft de protestantse kerk in Nederland haar structuur gekregen en van daaruit zijn belijdenisgeschriften afkomstig. De conclusie lijkt gewettigd dat de hevige vervolgingen onder landvoogd Alva en de daardoor op

De achterzijde van het Wevershuisje aan de Roskammersteeg 22 te Lunteren. De uit Duitsland afkomstige Jan ter Hörne was de laatste wever, die in dit huisje het weefgetouw hanteerde. Als Rooms-katholiek leidde hij in Lunteren een geïsoleerd bestaan. Hij overleed in 1915, waarna het huisje in handen kwam van notaris R. Dinger.

gang gekomen vluchtelingenstromen naar vluchtelingenkerken in Duitsland en Engeland, bijgedragen hebben aan de calvinistische kerkstructuur in Nederland. Daarnaast hebben het christelijk humanisme en de moderne devotie een belangrijke voedingsbodem gelegd voor de Reformatie in de 16e eeuw.

De hedendaagse reformatorische stromingen en kerken, die de Veluwe zo kenmerken, zijn vooral ontstaan in de 19e eeuw als reactie op de toen

overheersende liberale theologie en het Algemeen Reglement, waarmee Koning Willem I de kerk reorganiseerde. Zoals vluchtelingenkerken in de 16e eeuw de grondslag vormden voor de protestantse kerken waren het in de 19e eeuw vooral de gezelschappen, waar gelovigen hun geloofsleven verdiepten, en zo de grondslag vormden voor de latere reformatorische kerken. Leden van dergelijke gezelschappen kwamen uiteindelijk vaak terecht bij de afgescheiden kerken, maar juist op de Veluwe bleven onder deze gezelschapsmensen velen trouw aan de toenmalige Hervormde kerk. Ook de boekdrukkunst is van doorslaggevend belang geweest voor de verspreiding van het gedachtegoed van de Reformatie. Dit betreffen tal van reformatorische geschriften en bijbels. Illustratief is de in 1562 in Emden in de Nederlandse taal verschenen Deux-aes bijbel, die tot aan de uitgave van de Statenvertaling (1637) de meest gezaghebbende vertaling in het Nederlandse taalgebied is gebleven. De vraag is gewettigd of over enkele eeuwen geconcludeerd moet worden dat het snel opkomende gebruik van sociale media en digitale informatie in de 21e eeuw een minstens zo grote invloed op kerk en geloven zal hebben als de boekdrukkunst in de 16e eeuw.

Behalve het Concilie van Trente (1545-1563), van waaruit middels Contra-Reformatie en het instellen van de Inquisitie een hevige strijd ontstaan is tussen protestantse en rooms-katholieke stromingen, kan ook hier van een *Reformatie van de Rooms-Katholieke Kerk* gesproken worden. Misstanden in de kerk werden aangepakt en de canon van de Bijbel werd vastgesteld. Overigens geldt ook hier dat hervormingsbewegingen uit de 14e en 15e eeuw, zoals die van de Minderbroeders, een belangrijke voedingsbodem hebben gelegd voor deze Reformatie van de Rooms-katholieke Kerk. De beschrijving van dit proces valt buiten het kader van deze publicatie.

Bronnen

- C.H. Ris Lambers (1890) *De Kerkhervorming op de Veluwe 1523-1578*. Bijdrage tot de geschiedenis van het Protestantisme in Noord-Nederland. Uitgeverij G.W. Boonstra, Barneveld, 405 pp.
- H.J. Selderhuis (red.) (2014; 3e druk) *Handboek Nederlandse Kerkgeschiedenis*. Uitgeverij Kok, Utrecht, 954 pp.
- J.I. Israel (1996) *De Republiek 1477-1806*. Uitgeverij Van Wijnen-Franeker, 1368 pp.
- H. Noordzij (2012; tweede herziene druk) *Handboek van de Reformatie*. De Nederlandse kerkhervorming in de zestiende en zeventiende eeuw. Uitgeverij

Kok, Utrecht, 656 pp.

- H. Tüchle (1968) *Reformatie*. Deel V in de serie Geschiedenis van de Kerk. Uitgeverij Paul Brand, Hilversum, 425 pp.

- W. van Leussen (2015) *Religie in Lunteren door de eeuwen heen*. Museum Oud Lunteren, Lunteren, 159 pp.

- L.J. Rogier (1947; 2e druk) *Geschiedenis van het Katholicisme in Noord-Nederland in de 16e en de 17e eeuw*. Eerste Deel. Uitgeverij Urbi et Orbi, Amsterdam, 650 pp.

- A.A. van Schelven (1908) *De Nederduitsche vluchtelingenkerken der XVIe eeuw in Engeland en Duitschland in hunne beteekenis voor de Reformatie in de Nederlanden*. Martinus Nijhoff, 's-Gravenhage, 454 pp.

- P.J. Meij et al. (1975) *Geschiedenis van Gelderland 1492-1795*. Boek II. In het bijzonder hoofdstuk VI *Kerkgeschiedenis 1492-1795* door O.J. de Jong, De Walburg Pers, Zutphen, 331-384 en 518-520.

- Provinciale Synode Gelderland (2012; bewerkt door C. Ravenbergen) *Classicale Acta 1573-1620*. IX. Uitgave in twee banden. *Acta van de classis Over-Veluwe (Arnhem) 1598-1620*, Band 2, Huygens ING (KNAW), Den Haag, 627-750.

- C.W. van Burgsteden (2004-2006) Serie artikelen over de geschiedenis van de RK parochie in Lunteren in 't *Varkentje van Antonius Abt* - Jaargang 1 t/m 3.

Geschiedenis van een Lunters paard

Naar aanleiding van de expositie van “Lunterse kunstenaars van weleer” zocht ik naar werken van in ons museum getoonde kunstenaars. Dan komt er plotseling een paard voorbij. Leuk plaatje dacht ik, totdat ik het bij-schrift begon te lezen: “Het paard van Van de Kuilen”.

Ineens was ik weer terug in mijn jeugdjaren. Wonende aan de Klomperweg, zag ik weer hoe Van de Kuilen met paard en wagen voorbij kwam.

Bodedienst Van de Kuilen kwam tweemaal per week voorbij, op dinsdag en vrijdag werd er gereden tussen Lunteren en Veenendaal vice versa.

Hiermee was Van de Kuilen in 1943 begonnen, nadat hij dit van ene Mulder had overgenomen. De door Van de Kuilen begonnen bodedienst heeft ongeveer 40 jaar bestaan en is toen beëindigd. Ook was hij daarbij nog boer.

Zodoende was hij 's morgens niet vroeg op pad en 's avonds weer vroeg terug om het vee te verzorgen en de koeien te melken. Dit hield ook ver-band met het ontbreken van verlichting op de wagen.

Van de Kuilen had door zijn werk veel mensen leren kennen, en daar hij zeer sociaal was kwamen er veel mensen over de vloer, dus was het soms de zoete inval.

Dat was ook het geval met de kunstenaar Johan Weiland, (1894-1976) die hier met mooi weer vaak kwam om dan in de wei of de omgeving te schilderen.

Mede door deze bezoeken is ook het schilderij van het paard ontstaan. (± 1948).

Op het schilderij heeft de schilder vermeld, dat dit het paard van Van de Kuilen is.

Het afgebeelde paard heeft de leeftijd van 25 jaar bereikt, het zal dus een moeilijk afscheid zijn geweest van dit dier dat zo vaak de afstand Lunteren - Veenendaal heeft gelopen en uiteindelijk zelf de weg wist te vinden en dan ook bij de vaste adressen zelf stopte.

Er zullen in Lunteren of daar buiten nog mensen zijn die zich herinneren hoe zij als kind achter op de klep van de wagen meereden tot aan de Tienminutenweg en dan weer terug liepen naar het dorp.

De tijd komt niet meer terug, maar het paard is weer terug in Lunteren en te zien in museum Lunteren.

Wout van Veldhuizen G. zn.

(medewerker Museum Lunteren)

Deze aankoop van het schilderij was mogelijk door een gift van het Lunters Vocaal Ensemble.

Heeft u thuis nog iets dat aan Jac. Gazenbeek herinnert?

Er staat weer een mooie expositie aan te komen in Museum Lunteren. Er zal een hommage worden gebracht in de vorm van een drieluik aan de legendarische folklorist Jac. Gazenbeek en diens werk, aan de Jac. Gazenbeek Stichting én aan natuurfotograaf en man achter de stichting, Louis Fraanje. De tentoonstelling zal op vrijdag 2 juni worden geopend en loopt door tot en met zaterdag 2 september.

Bij het realiseren van een expositie komt heel wat kijken. Natuurlijk, er wordt in de loop der jaren veel bewaard. Voor later. Althans, dat wordt altijd gezegd, en gehoopt. De praktijk is helaas vaak anders. Neem de expositie rond Jac. Gazenbeek, de bekendste ambassadeur van de Veluwe, en de 25-jarige stichting die zijn naam draagt. Je zou toch zeggen: de man heeft veel geschreven, gefotografeerd, getekend en geschilderd, daar valt een interessante expositie van te maken. Die expositie zál ook worden gemaakt. Maar let nu op: behalve in het bij Museum Lunteren ondergebrachte materiaal van de stichting, vooral zijn (25) boeken en een enkel schilderij, is er bar weinig over en van hem terug te vinden. Dat is eerder gebeurd met notaris Johannes van den Ham, van wie tastbaar bewijs nauwelijks is gevonden, en het lijkt nu weer te gebeuren met de in 1975 overleden Gazenbeek.

“Dat betekent dat we ons oor te luisteren moeten leggen en hulpbronnen aanboren”, zegt Liseth Elbertsen van de Jac. Gazenbeek Stichting en vrijwilligster van Museum Lunteren, die deel uitmaakt van het organisatie-team. “En hoe kan dat beter dan via de Lunterse Krant. Wij vragen daarom aan elke dorpsgenoot of hij/zij nog iets heeft dat aan Jac. Gazenbeek herinnert. Dat kan een houtsnede zijn, een briefje, foto, krantenknipsel, notitie, doktersverklaring, dagboek aantekening, boek of schilderij - wij laten ons graag verrassen. Echt blij worden we natuurlijk van dingen die Gazenbeek zelf gebruikt heeft.”

Bij twijfel of het wel de moeite waard is wat u thuis (op zolder, in dat ene jarenlang niet opengemaakte laatje of waar ook) tegenkomt, aarzel niet en neem meteen contact op met iemand van het museum of van de stichting. Wij komen graag bij u langs om te kijken of het gevonden voorwerp als bruikleen een aanwinst is voor de tentoonstelling. Stuur een mailtje naar: museum@oudlunteren.nl of kom even langs in ons museum aan de Dorpsstraat 55.

Van schoenmaker tot schoenmaker

Korte geschiedenis van Dorpsstraat 83-85

Op dit moment van schrijven is de nieuwbouw van Van Camp Fashion en Van Camp kinderschoenen al weer enige weken geopend. De tijd van boeken kopen op deze lokatie is al weer lang voorbij en dat je hier je haar kon laten knippen zullen de meesten van ons misschien geen eens meer weten. En dat meester Ordelman hier woonde; wie weet dat nog? Al met al een goede reden om eens in de geschiedenis te duiken.

Drie generaties schoenmakers

Vanaf het midden van de 18e eeuw woonde en werkte de schoenmaker Goosen Roskam op deze plaats aan de Lunterse Dorpsstraat. Hoe groot het pand was en hoe het eruit zag weten we niet. Goosen was in Wageningen geboren en in 1750 gehuwd met de Lunterse Hilletje Hijnekamp. In de jaren daarna werden er negen kinderen geboren, waarvan de oudste, Toon Roskam, de zaak in 1802 van zijn vader overnam.

Toon trouwde met Stijntje Beek en uit dit huwelijk werden vijf kinderen geboren. Na het overlijden van zijn vrouw hertrouwde Toon met de weduwe Grietje Jansen. Later nam zijn zoon Goosen, die dus naar zijn grootvader vernoemd was, het bedrijfje weer over. Goosen huwde met Grietje Brouwer, maar het huwelijk bleef kinderloos. Enige tijd woonden en werkten de schoenmakers Hendrik ten Ham en Hendrik Jan Schaap ook nog in het pand, maar na het overlijden van Goosen in 1844 kwam er een einde aan het schoenmakersbedrijf.

Herbouw door Hannes Overeem

Na de grote dorpsbrand van 1850 werd het pand herbouwd door Hannes Overeem. De hele week was hij wolkammer en winkelier van beroep, behalve zondags, dan was Hannes organist in de Oude Kerk. Hij was gehuwd met Elisabeth Lensink en had zeven kinderen.

Hannes Overeem was ook nog buurtmeester van de Buurt van Lunteren. Een functie die hij tot op hoge leeftijd zou blijven uitoefenen, totdat hij “wegens lichaamsszwakte en blindheid” het bijltje in 1883 erbij neer moest gooien. Hannes was toen tachtig jaar. Hij overleed in 1893 op 89-jarige leeftijd. Zijn jongste dochter, Heintje Overeem, was toen al meer dan tien jaar getrouwd met de onderwijzer Hendrik Ordelman. Hannes had zijn huis al in 1881 aan het jonge echtpaar verkocht, maar bleef tot zijn dood bij hen inwonen.

Hendrik Ordelman: een populaire schoolmeester

Hendrik Ordelman was in 1872 vanuit Diepenveen naar Lunteren gekomen en had onderdak gevonden bij Hannes Overeem. Met ingang van 1 november werd hij aangesteld als plaatsvervangend hoofdonderwijzer te Lunteren in de plaats van de zieke hoofdonderwijzer Lit tegen een jaarlijkse vergoeding van 500 gulden. Na de benoeming van Evert van Schothorst als hoofdonderwijzer in 1873, werd Ordelman benoemd tot hulponderwijzer.

Ordelman was een onderwijzer die met strenge hand en een “Spaans rietje” orde in de klas kon handhaven, maar ook het geduld had om leerlingen die niet mee konden komen extra aandacht te geven. De hele klas hing aan zijn lippen wanneer hij op een boeiende wijze over vaderlandse en Bijbelse geschiedenis vertelde. De meester met zijn puntbaardje en een pijp rokend, stond altijd met klompen aan voor de klas.

Jarenlang was Ordelman voorzanger en organist in de Oude Kerk. Ook deed hij de administratie voor de kerk. Hij was populair bij kinderen maar ook bij ouders. Door zijn uitgebreide algemene kennis was hij een vraagbaak voor veel Lunteranen.

Hendrik Ordelman voor zijn huis dat zijn schoonvader Hannes Overeem in 1850 had laten bouwen.
(Fotocollectie Ver. Oud-Lunteren)

Als eerste in het dorp bezat de meester een fiets of, zoals hij het zelf noemde, een “velocipède”, waarmee hij in die tijd een bezienswaardigheid was. Het rijwiel had houten spatborden en een houten stuur.

Wanneer een leerling, die aan het wisselen was, last had van een losse tand, pakte de meester een klein uitgehold tangetje uit zijn bureaulade en wipte de tand eruit bij het ongetwijfeld doodsbang kind. Na deze korte tandheelkundige ingreep werd de behandelde scholier naar de pomp op het schoolplein gestuurd om zijn mond te spoelen en dan ging de les weer verder.

Bijna veertig jaar zou meester Ordelman onderwijzer blijven. In 1912 vroeg hij, wegens ziekte, eervol ontslag aan, wat hem met ingang van 1 september verleend werd. Enkele maanden eerder had hij ook al bedankt als voorzitter van de commissie tot wering van het schoolverzuim. Hij zou nog wel jarenlang lid blijven van deze commissie totdat hij eind 1929 ook deze functie neer moest leggen.

Op 12 april 1931 overleed meester Ordelman op 81-jarige leeftijd aan een longontsteking. Zijn vrouw Heintje was al in 1916 overleden. Hun graf is nog altijd te vinden op de Lunterse begraafplaats.

Een nieuw pand in 1935

Na het overlijden van meester Ordelman kwam het pand in handen van Jan van Snippenberg die in 1935 een dubbel woonhuis op deze plaats liet bouwen. Twee jaar later werd de rechter helft verbouwd tot kapperswinkel voor Hendrik Jan Ziel.

Hendrik Jan Ziel was geboren in 1906 te Lonneker bij Enschede en trouwde in 1931 met Aartje van Ravenswaaij. In dat jaar verhuisden ze naar Lunteren waar ze een zaak begonnen op Dorpsstraat 80. (Later zou Theo Deijs daar een winkel in lederwaren hebben.)

In 1937 verhuisde kapper Ziel naar het nieuwe pand dat Jan van Snippenberg had laten bouwen. Uit het huwelijk werden drie kinderen geboren: Gerrie, Fransje en Hennie.

In de linker helft van het pand woonde jarenlang de onderwijzer Christiaan Branger. Branger was gehuwd met Adriana Judrieka van Ekeren en was onderwijzer aan de Ruitenbeekschool in het Overwoud. Branger en zijn vrouw kwamen in 1935 vanuit Harmelen naar Lunteren. Later woonde de eigenaar Jan van Snippenberg zelf in deze helft van het pand. Hij was gehuwd met Grietje van Silfhout. Nadat Jan eind 1968 overleden was, werd het pand verkocht aan Arie van Silfhout en zijn vrouw Heintje van Silfhout-Leenders, die de linkerhelft van het pand lieten verbouwen tot boekhandel en sigarenwinkel. Enkele jaren later werd

Het dubbele pand met rechts de kapperszaak van H.J. Ziel. Therus van Voorthuizen (met hoed) maakt een praatje met melkhandelaar Evert van Woudenberg.
(Foto-collectie Ver. Oud-Lunteren)

ook de rechterhelft van het pand bij de winkel getrokken.

In 1991 deed Van Silfhout de zaak over aan Janneke Voster, die de winkel voortzette tot januari 2015. Toen moest ze noodgedwongen de zaak sluiten wegens teruglopende verkopen.

Momenteel staat er een modern pand waar na ruim 150 jaar opnieuw schoenen worden verkocht. Als Goosen Roskam dat eens had kunnen zien...

H. van den Brink

Bronnen:

Gemeentearchief Ede:

Archief Hervormde gemeente Lunteren: inv.nr. 16, 27, 35

Oud Archief: Inv.nr. 116, 118, 120 t/m 122, 130, 471, 688 I, 688 II, 691 I, 762, 810, 811, 812, 911, 2072

Buurtboek Lunteren blz. 231-233

Not. Archief Lunteren: inv.nr. 3618 akte 2138; inv.nr. 3717 akte 6209; inv.nr. 93, akte 377

Bouwtekeningen: 1935 nr. 272; 1937 nr. 15; 1969 nr. 425 en 1972 nr. 22

Het Lunterse vrouwtje vertelt, door J. Brouwer en H.J. Nijenhuis, blz. 45-46

Beelden uit mijn kinderjaren, door A.H.M. van Hoogstraten-Wigman, blz. 17

Minsen Kieken, door A.H.M. van Hoogstraten-Wigman, blz. 26

Bij de Amse Pomp, maart 1984, blz. 4 t/m 8

School met de Bijbel "Ruitenbeek"; Overwoud-Lunteren, door Hetty de Vries-Rozendaal

Ede Stad, 10 december 2014

Lunteren 50 jaar geleden (1967)

Binnenkort wordt viaduct over de Postweg aanbesteed

Het plan, om westelijk van de plaatsen Ede, Lunteren en Barneveld een nieuwe provinciale verkeersweg van Wageningen naar de autosnelweg E 8 aan te leggen is technisch rond. Wanneer de normale onteigeningsprocedures achter de rug zijn kan met de aanleg van de verkeersweg worden begonnen. Vlakbij boerderij De Nieuwe Voort komt een viaduct met open afritten. Ook aan de Klomperweg ter hoogte van het Hullerpad is een viaduct gepland, echter zonder op- of afritten.

De boerderij aan de Postweg van de heer C. van de Pol, die in de weg stond, is door de eigenaar zelf afgebroken, zodat hier geen verdere obstakels aanwezig zijn. Zeer binnenkort zal de aanbesteding van het viaduct over de Postweg plaatsvinden.

Nieuwe Beatrixschool aan de Kerkhoflaan

Namens de gemeente Ede droeg de wethouder van onderwijszaken, de heer W. Welgraven, dinsdag 17 januari de nieuwe Beatrixschool aan de Kerkhoflaan te Lunteren over aan het bestuur van de vereniging tot stichting en instandhouding van scholen met de bijbel in dit dorp. De school werd in dank aanvaard door de voorzitter van het verenigingsbestuur, de heer J. D. van de Voort. "In 1964 namen we het besluit om een aanvraag

bij de gemeente in te dienen en in september van dat jaar werd met drie voorlopige leerkrachten gestart. Er waren toen 72 leerlingen. Het jaar daarop telde de school al zes klassen, die verdeeld waren over enkele vertrekken van de hervormde Bethelkerk en een aantal noodlokalen. Nu zijn er 198 leerlingen,” vertelde de heer Van de Voort. Op zijn beurt droeg hij de school over aan het hoofd, de 28-jarige heer D. J. Floor.

Het schoolbestuur koos als symbool voor de school dat van de zaaier, waarbij in het bijzonder gedacht werd aan de bijbelse gelijkenis hierover. Het is de bedoeling, dat op de voorgevel van het schoolgebouw en op een muurvlak in de gang zaaiermotieven in keramiek worden aangebracht.

Huis voor S.H.-jeugd

Zaterdag 21 januari wordt tijdens de algemene vergadering van de Nederlandse vereniging voor slechthorenden het nieuwe recreatiegebouw voor de s.h.-jeugd in gebruik genomen.

Het staat op het terrein van “Ons Landhuis”, het bekende vakantie- en weekend-onderkomen van de vereniging, aan de Barneveldseweg in Lunteren.

Mogelijk wordt het gebouw niet uitsluitend voor het jeugdwerk gebruikt. Er kunnen uiteraard weekends en zomerkampen in gehouden worden, maar het biedt ook de mogelijkheid tot intensiever gebruik zoals voor kaderschoolbijeenkomsten en cursussen.

Het nieuwe vakantie-onderkomen voor de slechthorende jeugd.

(Fotocoll. Ver. Oud Lunteren)

Zuiveringsinstallatie rioolwater midden 1967 gereed

Tussen de dorpen Lunteren en Ederveen is momenteel een groot project in aanbouw. Het is de rioolwaterzuiveringsinstallatie voor het dorp Lunteren. De kosten van de bouw van dit project bedragen ruim een mil-

joen gulden. Aannemer is de N.V. Bouwbedrijf Weijland uit Ede, architecten zijn Witteveen en Bos uit Deventer.

In augustus 1965 werd met de eerste fase van het project begonnen. Men heeft de vorige winter kunnen doorwerken door boven het in aanbouw zijnde gedeelte een grote tent te plaatsen. Dit jaar heeft men dat niet gedaan, omdat de winter zacht is geweest tot dusver.

Op het ogenblik is men op het werkschema voor en het ziet er naar uit dat midden 1967 het gehele waterzuiveringsproject gerealiseerd zal zijn.

Het rioolwater, dat thans nog ongezuiverd in een van de zijbeken van de Barneveldse Beek wordt geloosd, zal dan als schoon water of liever als onschadelijk water, worden afgevoerd.

Banketbakkers richten een buitencentrum in

Enige tijd geleden stond er een oproep in de krant van een zekere mijnheer A. Kruidenier, die steun vroeg bij het inrichten van een buitencentrum voor leerlingen van de Amsterdamse School voor Banketbakkers.

Leraar Kruidenier, die na zijn pensioen actief bleef voor de banketbakkersschool, heeft samen met de directeur, de heer G. Griever, verscheidene campagnes geleid om geld bijeen te krijgen voor een nieuw buitencentrum. Ze kregen in november 1966 de kans van hun leven: het kinderverblijf "Dr. de Visserhuis" kwam vrij en werd te koop aangeboden. Het zou 150.000 gulden moeten kosten. Op de kortst mogelijke termijn kon een hypotheek worden verkregen en begin januari had de School voor Banketbakkers het kamphuis in zijn bezit. Veertig jongelui kunnen in het

Dr. de Visserhuis.

(Fotocoll. Ver. Oud Lunteren)

centrum worden ondergebracht; zij zullen in de komende weken hard ploeteren aan het gebouw en de omgeving. Niet alleen aanstaande banketbakkers zullen er werken, ook leerlingen van nijverheidsscholen en zelfs groepen meisjes van huishoudscholen. Allen zullen een aandeel leveren in de verdere aanpassing van het gebouw aan de nieuwe bestemming.

Dorpsstraat krijgt een oversteekplaats

Een van de drukste wegen in onze gemeente is die van Ede naar Barneveld. Er passeren hier dagelijks gemiddeld zesduizend automobilen. In de Lunterse Dorpsstraat moeten vele honderden schoolkinderen viermaal per dag deze razend drukke weg oversteken.

Voorals de voetgangers dreigen vaak het kind van de rekening te worden want hoe vaak niet blijkt het volkomen onmogelijk de weg over te steken? De Lunteranen zullen daarom met genoeg kennis nemen van het plan van het gemeentebestuur ongeveer tegenover de Raiffeisenbank een beschermde oversteekplaats aan te leggen. De oversteekplaats zal worden beveiligd door knipperlichten, die duidelijk aangeven dat de voetgangers ter plaatse voorrang hebben.

Keuken-showroom in Lunteren

In een keurig houten gebouw achter zijn woonhuis aan de Mielweg nam de heer Ploeg zaterdagmorgen 11 maart een nieuwe keuken-showroom in gebruik. Men vindt er een vijftal complete keukeninrichtingen, zodat de cliënten dank zij de overzichtelijke opstelling meteen kunnen zien welk model het meest naar hun smaak is.

Lunterse Hervormde Wijkgemeente in nieuwe Maranathakerk

Met een predikatie over 1 Corinthe 3 : 11 heeft ds. H. P. Swets donderdagavond 20 april de nieuwe Maranathakerk van de hervormde wijkgemeente aan de Hertenlaan te Lunteren officieel geopend. Tevoren was het nieuwe gebouw door de voorzitter van de kerkvoogdij, de heer D. M. van Leusden, aan de predikant als voorzitter van de kerkeraad overgedragen. Na deze overdracht werden achtereenvolgens de kanselbijbel, het doopvont, het avondmaalsstel en het kerkboek tot hun bestemming gewijd.

De nieuwe Maranathakerk werd ontworpen door de Amersfoortse architect G. J. Pothoven en gebouwd door de firma Hooagebeen uit Voorthuizen. De bouw heeft ongeveer een jaar geduurd. Het is een strak gebouw met een vierkante toren, waarin een luidklok is aangebracht.

Het interieur van de nieuwe kerk is eveneens in strakke lijnen gehouden.

De Maranathakerk.

(Fotocoll. Ver. Oud Lunteren)

Aan de voorzijde bevindt zich een grote lichte hal en daarachter ligt de kerkzaal, die ongeveer 270 zitplaatsen heeft. Terzijde van deze kerkzaal bevinden zich een drietal vergaderzalen, die gedeeltelijk zijn voorzien van een uitneembare wand, zodat ze bij de kerkzaal kunnen worden gevoegd, waarna men meer dan vijfhonderd kerkgangers kan onderbrengen.

Bijzondere vermelding verdienen de fraaie kansel en avondmaalstafel, die werden gemaakt door de heer H. Klomp alsmede het stenen doopvont, dat werd gehouwen door de heer Eygelaar, beide leden van de hervormde wijkgemeente.

HvdB

(Vervolg van blz. 33.)

cadeau dat hij in jaren heeft gekregen. Een kast, en zijn kleinkinderen zeiden dat Martin daar bijen in moest stoppen en dat hij over de bijen moest gaan leren. Het werd een geweldig mooie en interessante hobby. Martin's wens is dat door resultaten van onderzoek de bijenhouderij aan nog meer mensen plezier geven. En op zijn t-shirt staat te lezen 'Echte mannen eten geen honing, die kauwen op bijen'

Uitnodiging!

Agenda voor de Algemene Ledenvergadering van de Vereniging Oud Lunteren die gehouden zal worden op dinsdag 23 mei 2017 om 19.30 uur in Partycentrum Floor

1. Opening
2. Ingekomen stukken en mededelingen
3. Concept verslag van de Algemene Leden Vergadering van 17 mei 2016
4. Jaarverslag van het bestuur over 2016
5. Jaarverslag Penningmeester
6. Verslag kascontrolecommissie
7. Benoeming leden van de kascontrolecommissie 2017
8. Bestuurszaken
 - a. Voorstel benoemen algemeen lid Tjipke Timmer. Tegenkandidaten kunnen zich uiterlijk 20 mei opgeven bij het bestuur.
 - b. Exposities 2016/2017
9. Rondvraag
10. Sluiting

Pauze

Na de pauze volgt er een lezing door emeritus hoogleraar Wageningen Universiteit prof. dr. ir. M.W.A. (Martin) Verstegen.

Wie is prof. dr. ir. M.W.A. (Martin) Verstegen?

Martin Verstegen groeide van kinds af aan op met de liefde voor de bij, welke hem op de boerderij werd bijgebracht. In zijn werkzaam leven was Martin hoogleraar aan de Universiteit Wageningen (WUR) met als onderdeel Diervoeding. Na zijn pensionering waren zijn kinderen bang dat Martin in een groot gat zou vallen en gaven hem uiteindelijk het mooiste (*Vervolg op blz. 32 onderaan.*)

Concept verslag van de Algemene Ledenvergadering

van de Vereniging Oud Lunteren, gehouden op 17 mei 2016 in
Zalencentrum Floor te Lunteren

Aanwezig: zie de presentielijst

1. Opening

Voorzitter Jaap van Ravenswaaij opent de vergadering en heet de aanwezigen welkom.

2. Ingekomen stukken en mededelingen

De voorzitter meldt dat wij:

na de pauze een speciale gast mogen verwelkomen, nl. mevr. drs. Lisette Pelsers, directeur van het Kröller-Müller Museum. Het thema is ‘Verleden, heden, toekomst van het museum’.

Verder kunnen wij terugblikken op een interessant jaar voor ons dorp Lunteren.

Er waren het afgelopen jaar verrassende exposities, welke kwalitatief van hoge waarde zijn, t.w.

- * Oh, kom er eens kijken - antiek speelgoed;

- * Veteranenkunst, de missie ‘Kunst van het verwerken’;

- * “Ode aan de tas” met medewerking van de mondiale top, het Tassenmuseum Amsterdam en ontwerpen van gerenommeerde eigentijdse (top)ontwerpers, en als sluitstuk

- * de expositie ‘Religie in Lunteren’, door de (afgelopen 20) eeuwen heen. Aan de voorbereiding hebben alle 7 kerken van Lunteren meegedaan.

Op de bovenetage een vaste tentoonstelling met de thema's NSB/Oorlog, prof. Hugo de Vries, Jac. Gazenbeek en Hessenwegen.

Het gewei van een reuzenhert, dat 2 jaar in het souterrain van het museum te bewonderen was, gaat weer terug naar Naturalis (bruiklener). Maar daarvoor in de plaats heeft ons museum als eerste in ons land aangekocht een mammoetjong, met daarom heen enkele fossielen van amateurarcheoloog Eduard Zuurdeeg. Een publiekstrekker! Hier wordt een prijsvraag voor de kinderen aan verbonden, die een naam voor het Mammoetjong mogen bedenken.

De voorzitter kondigt met trots de nieuw geplande exposities aan voor 2016/2017:

- * Mythen in IJs, in samenwerking met verzamelaar Karel Stevens en het Museum voor Volkenkunde in Leiden. De kunst van de Inuit (voorheen

eskimo's) uit Groenland en Canada.

- * De Iconen (religieuze schilderijen van Bijbelse figuren) van oud naar nieuw van Henk Roersma.
- * “Sporen in het landschap”, opening door Johan Weijland. Samenwerking met het Rijksmuseum voor Oudheden (RMO) in Leiden, CODA Apeldoorn en Museum Nairac. Archeologische vondsten met grafheuvels rondom Lunteren.
- * “Lunteren eert zijn kunstenaars van weleer”. Een expositie van Lunterse overleden kunstenaars.
- * De expositie van de toverlantaarns. De verzameling van Paul van den Heuvel.

Er komt een bronzen/neoliet afbeelding van prof. Hugo de Vries in de tuin van Marieke Buijnink, het voormalig laboratorium ‘De Driest’ van prof. Hugo de Vries.

Het museum heeft plannen een dependance te vestigen op de omloop verdieping van De Koepel.

3. Notulen van de Algemene Ledenvergadering van 1 juni 2015

- Sofia Feenstra is bereid gevonden zich als bestuurslid/secretaris beschikbaar te stellen.
- Er komt een digitale tafel op de bovenverdieping
- Het team “Oral History” bestaat nu uit Joanne Brouwer als interviewer en Annelies Barendrecht als fotograaf.
- Openingstijden museum zijn gewijzigd. Het museum is de hele week open behalve zondag- en maandagmiddag. Dinsdagmorgen in de zomermaanden is vervallen.
- Riny v. d. Linde doet verslag over werkzaamheden van de educatiecommissie. Gemeente Ede is erg tevreden.
- Subsidiebeleid Gemeente Ede aangevraagd.

Notulen worden vastgesteld en goedgekeurd met dank aan de secretaris.

4. Jaarverslag van het bestuur.

Geen opmerkingen.

5. Jaarverslag penningmeester

De penningmeester dankt Wim Spelt in samenwerking met Netty Langeveld voor hun inzet bij het tot stand komen van de financiële stukken. Verwijzend naar het jaarverslag van vorig jaar, zullen wij zorgvuldig moeten omgaan met de gelden van de erfenis van wijlen de heer Noordmans. Uitwerking zie pag. 30 en 31 Erfenis Hr. Noordmans.

Wij moeten niet alles in stenen omzetten. In ons achterhoofd denken aan de vermindering van subsidies. Er zijn fikse uitgaven gedaan voor de exposities, met name verzekeringen.

De financiële stukken roepen geen vragen op bij de vergadering.

6. Verslag kascontrole commissie 6 april 2016

Ondergetekenden de heren J. Goor, J. v. Galen, en W. Blankenspoor verklaren alle stukken betrekking hebbend op de periode van 1 januari 2015 tot en met 31 december 2015 te hebben gecontroleerd en goedgekeurd. De algemene ledenvergadering van de Vereniging Oud Lunteren, bijeen op 17 mei 2016, verleent het bestuur van de Vereniging Oud Lunteren decharge voor het gevoerde beleid naar aanleiding van de bevindingen en op verzoek van de kascontrolecommissie.

De voorzitter bedankt de kascontrolecommissie en de vrijwilligers voor het bijhouden van kasstukken.

7. Benoeming leden van de kascontrolecommissie 2016

Voorstel de heren J. Goor, J. v. Galen, en W. Blankenspoor. Aangenomen.

8. Bestuurszaken

- a. Voorstel benoemen secretaris - Sofia Feenstra aangenomen.
- b. Vacature Algemeen lid. Staat nog open.
- c. Voorstel herbenoemen Voorzitter Jaap van Ravenswaaij - aangenomen.
- d. Afwikkeling nalatenschap Noordmans. Voorzitter geeft verslag wat de plannen zijn in verband met nieuwbouw. Wij bekijken de plannen binnen de cultuurnota van de gemeente samen met een architect in overleg met een bouwcommissie.
- e. Exposities 2015/2016. Zie bij 2. Mededelingen.

9. Rondvraag

- Vraag Jaap van Galen. Beslist de Bouwcommissie alleen? Voorzitter Jaap antwoordt dat er altijd eerst overleg is met de leden en indien nodig er een extra ledenvergadering gepland wordt.
- Of er bij de expositie Toverlantaarns niet alleen Nederlandse modellen, maar ook buitenlandse lantaarns tentoongesteld worden. Antwoord: Jazeker, veel buitenlandse modellen.
- Betsie Schut, waarvan man invalide is, deelt een dikke Pluim uit aan Museum Lunteren voor de prima voorzieningen voor invaliden.
- Gerrit van Driel, notaris Lunteren vraagt: Zijn zowel de Ver. Vrienden van het Luntersche Buurtbosch als de Ver. Oud. Lunteren nu erfgenaam van

het Noordmans erfdeel? Antwoord voorzitter Jaap: Totale erfenis is in tweeën gedeeld.

- Jaap van Galen. Aankondiging Ledenvergadering staat niet op de website. Noteren voor volgend jaar!
- Ineke van Surksun en Evert Jan Moraal vragen zich af nu er sprake is van een dependance van het museum in de Koepel en hoe de openingstijden eruit gaan zien? Nog niet bekend.

10. Sluiting

Niets meer aan de orde zijnde, sluit de voorzitter de vergadering en dankt de leden voor hun inbreng.

Aldus vastgesteld in de Algemene Leden Vergadering van de Vereniging Oud Lunteren op 23 mei 2017.

De voorzitter,
dhr. J. van Ravenswaaij

De secretaris,
mw. S.G. Feenstra

Jaarverslag van het bestuur over 2016

Algemeen

Gewijzigde openingstijden Museum Lunteren:

Vanaf 1 februari 2016 gelden gewijzigde openingstijden voor Museum Lunteren. Het gehele jaar is het museum geopend van dinsdagmiddag t/m zaterdagmiddag van 13.30 - 16.30 uur. De dinsdagochtend in de zomermaanden is vervallen.

Er is een begin gemaakt met een dependance van ons museum op de bovenste verdieping van de Koepel. Het gaat hier om een samenwerking van de Stichting Het Luntersche Buurtbosch, Vereniging Vrienden van het Luntersche Buurtbosch, Koepelcommissie en de Vereniging Oud Lunteren. Het overkoepelend thema van de tentoonstelling die daar gaat komen, is: hoe inwoners en bezoekers geïnspireerd zijn geraakt door hun verblijf op en rondom de Goudsberg.

De bedoeling is dat in juni 2017 de opening van onze dependance gerealiseerd gaat worden.

Goudsbergproject (bezoekerscentrum souterrain museum) nadert zijn voltooiing met het vernieuwde “middelpunt”. De slotfase van het project “Goudsberg Middelpunt van Nederland” bestaat uit het maken van een

Tijdlijntrap, oftewel een loopverbinding tussen het diepste punt van de grote zandgroeve en het middelpunt van Nederland. Ook is er een vernieuwde wandelrouten netwerk aangelegd.

Op het gebied van educatie heeft het museum grote progressie gemaakt. Als voorbeeld is in goed overleg met de Stichting Jac. Gazenbeek en de Educatiecommissie van het museum voor de groepen 5 en 6 het project Hessenwegen ontwikkeld. Wij werken met 7 scholen in Lunteren e.o. samen.

Waar wij hard aan gewerkt hebben, is de nota subsidieaanvraag 2017. De gemeente Ede heeft de subsidie verhoogd.

In september 2016 was het museum in samenwerking met de Stichting Beleef Lunteren de hele dag geopend tijdens de Open Monumentendag. Het thema luidde Iconen en Symbolen. Aan het bezoeken van onze expositie “Sporen in het landschap” waren diverse activiteiten verbonden o.a. het bezoeken van grafheuvels.

Op 28 oktober 2016 tijdens de opening van de expositie “Lunteren eert zijn kunstenaars van weleer” werd bestuurslid Gert van Koesveld verrast met een Koninklijke onderscheiding als lid in de Orde van Oranje Nassau. De onderscheiding werd verleend voor ruim 40 jaar vrijwilligersactiviteiten en 22 jaar bestuurslid bij de Vereniging Oud Lunteren en uitgereikt door de burgemeester van Ede, Cees van der Knaap.

Ledenadministratie

In 2016 tellen wij 816 leden. Een toename ten opzichte van 2015. Ook weer een stijging van het aantal email-adressen, dus bevordering van een snellere communicatie. Bovendien portokostenbesparend en u krijgt automatisch een uitnodiging voor al onze exposities.

Bestuur

Het bestuur heeft in 2016 zes keer vergaderd. Wij spreken onze waardering uit voor de werkzaamheden van het administratiekantoor van Wim Spelt ten behoeve van de financiële administratie van onze Vereniging.

Tijdens de ledenvergadering 17 mei 2016 is Sofia Feenstra als secretaris tot het bestuur benoemd. Tjipke Timmer heeft zich gemeld als bestuurslid en heeft een deel van het jaar 2016 meegedraaid in afwachting van zijn benoeming tijdens de ledenvergadering 23 mei 2017.

Zowel de expositie- als de educatiecommissie hebben met regelmaat vergaderd, waarbij goede resultaten zijn geboekt in de vorm van vijf interessante thema-exposities met een mooi bezoekersaantal van zowel leerlingen en overige bezoekers. Bezoekersaantal over 2016 is 4392.

De digitale tafel functioneert en staat in de Stijlkamer.

Het bestuur onderschrijft de inhoud van de Ethische code en Code Cultural Governance, die een voorwaarde is voor de museumregistratie.

Voor herplaatsen en herbestemming van afgestoten museumvoorwerpen wordt gewerkt volgens de LAMO-voorschriften.

Exposities

In 2016 waren er, naast de permanente exposities op de bovenste verdieping en in het souterrain, 5 thema-exposities, t.w. Religie in Lunteren, waaraan 7 kerken meewerkten, Mythen in IJs - kunst van de Canadese Inuit met medewerking van Canuit/collectioneur Karel Stevens, Iconen van oud naar nieuw van Henk Roersma, Sporen in het landschap, het geheim van de grafheuvels, in samenwerking met Rijksmuseum voor Oudheden (RMO) Leiden, CODA Apeldoorn, en Museum Nairac Barneveld en Lunteren eert zijn kunstenaars van weleer, met tijdens de jaren 1800/1900 in Lunteren verblijvende kunstenaars.

Bij de vaste expositie in het souterrain mochten wij ons verblijden met de komst van een waar mammoetjong.

De medewerkers

Het museum heeft geen betalende medewerkers in dienst, maar daarom is het bestuur heel blij met de 54 medewerkers, die met zijn allen vrijwillig veel werk hebben verzet binnen het museum. En om de dankbaarheid te laten blijken, hebben wij ook dit jaar weer een uitje gehad en Amersfoort bezocht. Eerst naar Museum Flehite en daarna een rondleiding door Amersfoort door een van onze medewerkers Jan Boekenooen. De dag werd afgesloten in wokrestaurant Eastern Plaza in Elst (Utr.)

En wij beginnen natuurlijk het nieuwe jaar met een nieuwjaarsreceptie, waarbij voorzitter Jaap van Ravenswaaij alle medewerkers informeert over de nieuwe plannen in het komende jaar.

Tot slot

Het bestuur kijkt terug op een prachtig jaar, waarbij 5 interessante wissel-exposities in ons museum te bewonderen waren. En de vaste expositieruimtes door andere indelingen en aanvullingen nog aantrekkelijker zijn gemaakt voor het publiek, waaronder vele scholieren. Dit alles dankzij de vrijwillige inzet van onze 54 medewerkers. Dus wij mogen met zijn allen met recht trots zijn op “Het mooiste museum van Lunteren en omgeving”.

Het Bestuur

<u>Balans per</u>	<u>31 december 2015</u>	<u>31 december 2016</u>
<u>Activa</u>		
<u>Vaste Activa</u>		
Materiële vaste activa		
Terreinen en gronden	6.865	6.865
Gebouwen	491.000	477.992
Inventaris		
Kantoor	6.015	4.250
Museum	16.742	11.650
<u>Viottende activa</u>		
Museumgoederen	8.891	18.743
Winkelvoorraad	15.920	19.568
Vorderingen		
Te ontvangen contributies/debiteuren	539	878
Omzetbelasting	757	864
Liquide middelen		
Rabobank rek.courant	7.309	4.629
Rabobank Spaarrekening	393.600	390.072
Kasgeld	174	180
Totaal Activa	947.812	935.691

<u>Balans per</u>	<u>31 december 2015</u>	<u>31 december 2016</u>
<u>Passiva</u>		
Eigen Vermogen		
Kapitaal	224.796	211.636
Bestemmingsreserves		
Goudsbergproject	-	-
Pand Dorpsstraat 53	576.622	576.622
Groot onderhoud	15.821	21.321
Langlopende schulden		
Lening Verpleegfonds	63.000	63.000
Hypotheek Rabobank	57.018	53.022
Kortlopende schulden		
Vooruit ontvangen subsidie	5.469	8.405
Crediteuren/te betalen kosten	2.042	1.473
Tussenrekeningen	3.044	212
Totaal Passiva	947.812	935.691

Museum Vereniging Oud Lunteren

	Realisatie 2015	Begroting 2015	Realisatie 2016	Begroting 2016	Begroting 2017
Winst-en Verliesrekening					
<u>Opbrengsten</u>					
Contributies leden	8.614	8.500	8.611	8.700	9.500
Donaties leden	475	-	250	-	-
Verkopen winkel	4.420	1.500	2.820	4.500	5.000
Giften museumbezoek	713	500	730	1.500	1.900
Entree museum	2.005	2.600	1.218	2.000	2.200
Excursiebijdragen	-	-	-	-	-
Sponsoring	287	450	-	-	-
Legaten	260.224	-	-	-	-
Subsidies	34.316	32.530	34.711	33.700	53.000
Mutatie winkelveorraad	8.050	-	3.648	-	-
Ontvangen rente	2.465	500	1.473	2.400	1.000
Totale opbrengsten	321.569	46.580	53.461	52.800	72.600
<u>Exploitatiekosten</u>					
Kantoorkosten	1.139	1.250	524	300	300
Bestuur en org.kosten	2.156	2.050	228	750	750
Contributie/abonnementen	1.662	1.000	1.334	1.700	1.700
Representatiekosten	249	500	947	700	700
Museumcoll.uitbreiden/verbeteren	-	-	-	-	7.000
Assurantiën	5.078	2.500	3.716	5.100	5.100
Afschrijvingskosten gebouwen	11.750	4.000	13.008	12.000	pm
Afschrijvingskosten museuminventaris	4.655	1.700	5.092	3.200	pm
Afschrijvingskosten kantoorinventaris	1.730	1.700	1.765	3.200	pm
Inkoop winkel	5.195	1.200	1.114	4.000	4.100
Drukwerk	275	100	693	1.600	1.600
Kantoorbenodigdheden	607	300	898	1.000	1.000
Rentekosten hypotheek	2.240	2.500	1.918	2.100	2.000
Rentekosten lening	1.890	1.890	1.197	1.890	1.200
Huisvestingskosten/onderhoud	1.609	2.000	1.595	2.000	2.700
Energiekosten	3.642	4.200	3.797	4.000	4.000
Onderhoud panden incl.reservering	6.340	3.500	7.241	7.200	7.000
Onderhoud inventarissen	568	3.000	2.141	600	600
Belastingen	2.524	600	2.306	2.600	2.600
Bankkosten	381	350	257	400	400
Kosten exposities	9.518	7.500	10.260	8.000	11.000
Porti/telefoon/website	617	2.000	2.056	1.850	1.850
Kantinekosten	993	750	257	1.000	1.000
Kosten vrijwilligers	2.484	2.500	3.278	2.500	4.000
Inrichten permanente exp.Koepel	-	-	-	-	6.000
Verbetering erfgoedonderdelen	-	-	-	-	2.000
Interactief maken delen collectie	-	-	-	-	4.000
Reservering legaat pand	260.224	-	-	-	-
Kosten Goudsbergproject	-	-	1.000	-	-
Totale kosten	327.524	47.090	66.622	67.690	72.600
Netto resultaat	5.955-	510-	13.161-	14.890-	-

Giften aan Museum Lunteren

Regelmatig krijgt het museum giften, waar we heel dankbaar voor zijn en die in exposities kunnen worden gebruikt of een bijdrage kunnen leveren aan de historische archieven van de Vereniging.

Van mevrouw M. Dijkhoorn-van Kouterik uit Baarn kregen wij enige oude foto's van de bouw van een huis en daarbij schreef zij het volgende:

Deze foto's uit 1929 zijn van het huis Berkhofweg/hoek Vaarkamperengweg, gebouwd als dienstwoning bij een villa, waarvan de naam mij niet bekend is.

Mijn vader - Bernard van Kouterik - was daar chauffeur. Op de ene foto staat B. van Kouterik met broertje Alblas op zijn knie, op de andere foto zit broertje Alblas in het raam met links van hem B. van Kouterik.

Mijn ouders hebben daar maar kort gewoond. In 1934 of 1935 gingen ze weer terug naar Baarn, omdat de eigenaar van de villa failliet ging.

Het volgende verhaaltje deed bij ons de ronde:

Mijn vader was bevriend met Henk Wigman van "De Zandkamp", beiden waren radio-amateur. Als 's avonds het telefoonnet gesloten was, verbonden ze - ieder vanuit het eigen huis - een draad aan de telefoonkabel. Henk Wigman liet radiomuziek horen. Mijn ouders, met koptelefoon op in bed, lagen te luisteren.

Tot zover de toelichting bij deze foto's.

Wie weet meer te vertellen over het huis, de villa, de derde persoon die op de foto staat of andere wetenswaardigheden?

Neem dan contact op met de Ver. Oud-Lunteren.

Van mevrouw Lemmens uit Wons (Fr.) kregen wij een winkelkoffiemolen.

Deze koffiemolen uit $\pm$ 1900 heeft ook een bijzondere geschiedenis.

De familie Boonzaaijer had een kruidenierszaak aan de Dorpsstraat 66 in Lunteren. Later woonde de familie Stormbroek in dit pand. Mevr. Stormbroek was pleegkind van de fam. Boonzaaijer. De koffiemolen heeft in deze winkel dienst gedaan.

Museum Lunteren

Ook in 2017 timmert
Museum Lunteren
met *nieuwe*,
gedurfde *exposities*
aan de weg

3 juni t/m 2 september 2017

Drieluik

rond natuurkennner
Jac. Gazenbeek

16 september t/m 9 december 2017

De Hoed

als verrassende **TOPPER**

23 december 2017 t/m 23 maart 2018

'Schatten'

van Lunteranen

Museum Lunteren

Dorpsstraat 55, Lunteren
T 0318 - 486254

www.oudlunteren.nl

**“BOUWEN, VERBOUWEN EN HET
VERZORGEN VAN ONDERHOUD IS ONS VAK”**

Kauwenhoven 23, 6741 PW Lunteren | 0318 - 461 221 | info@bouwbedrijfswolswinkel.nl | www.bouwbedrijfswolswinkel.nl

@@

Vereniging Oud-Lunteren gaat met zijn tijd mee!

Heeft u uw e-mailadres nog niet opgegeven en wilt u van onze vereniging digitale nieuwsberichten ontvangen?

Stuur dan een mail naar museum@oudlunteren.nl
Wij slaan uw email-adres op in een speciale groep “Leden”.
Dan kunnen we u nieuws, zoals uitnodigen voor exposities, toesturen.
Omdat ons blad “Bij de Amse Pomp” maar eens per halfjaar uitkomt en er tussentijds ook wel eens iets te melden is, kunnen we u dat toezenden, zonder dat er veel kosten gemaakt hoeven te worden om een papieren bericht te sturen.
Wij zien uw mail met belangstelling tegemoet!

@@

Vliem

schildersbedrijf

SINDS 1919

**Al meer dan 95 jaar
verfraaien en beschermen we
uw woning of bedrijfspand**

**kleuradvies
schilderwerk
kwaliteit
glas & beglazing
behang & wandafwerking
planmatig onderhoud
houtrotherstel**

Kruisbeekweg 22 - 6741 NG Lunteren
Tel. 0318-482287 www.schildersbedrijfqliem.nl